

TOPLUMUN SANAT KÜLTÜRÜNÜN BİÇİMLENMESİNDE TAKLİT, KOPYA VE ŞABLON ÇALIŞMALARLA YETİŞEN NESİLLERİN ETKİSİ¹

Meliha YILMAZ*

Özet

Bu çalışmada, taklit, kopya ve şablon çalışmalarla yetişen bireylerin, toplumun sanat kültürünü, sanata bakış açısını nasıl biçimlendirdiği konusu üzerinde durulacak, bu yaklaşımın sonuçları açıklanmaya çalışılacaktır. Kalıplar içinde düşünen, şablon davranışlar geliştiren, kendine güvensiz, sanata bakış açısında hep “gerçeğe benzeyen resim iyi resimdir” anlayışını benimsemiş, yalnızca işçilikten ibaret çalışmalara “sanat eseri” gözüyle bakan ve bunun sonucunda küçük bir beğeni tarzına yönelmiş, özgün olana değer vermeyen, başkaları gibi olmaya özendirilmiş dolayısıyla farklı yaklaşımlarda bulunamayan bireylerin bu nitelikte olmalarında okul hayatları boyunca özellikle de küçük yaşlarda almış oldukları, sanat eğitimini taklit, kopya ve şablon çalışmalardan ibaret gören eğitim anlayışının etkisi ortaya konmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sanat Kültürü, Taklit ve kopya, şablon resimler, yaratıcılık

THE EFFECT OF THE GENERATIONS, GROWING BY FAKE, COPY AND TEMPLATE STUDY, ON THE FORMATION OF THE SOCIETY'S ART CULTURE

Abstract

In this study, how the individuals, brought up by fake, copy and template works, form the society's art culture and view of art will be discussed, and the results of this approach will be explained. Those individuals that are narrow- minded, inconfident, who develop template

¹ Bu Makale, “V. Uluslararası Türk Kültürü ile Sanatları Kongresi/Sanat Etkinlikleri, Madrid, 9-13 Mayıs 2011 tarihinde bildiri olarak sunulmuştur.

*Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Resim- İş Eğitimi Anabilim Dalı, mel.yilmaz0637@gmail.com

behaviors, always adopt an art view of "A Picture who looks like real is a good Picture", see the Works, consisting of only labor as "work of art", and thereby tend to no taste type, don't appreciate the authentic works, who are encouraged to be like others, and thus cannot have different perspectives are examined. The effect of the educational philosophy on these individuals, which they received thoroughou their school lives, especially at early ages and which sees art education as fake, copy and template works, will be displayed.

Keywords: Art Culture, imitation and copy, template painting,creativity

GİRİŞ

Toplumun sanat kültürünün, sanata bakış açısının biçimlenmesinde, o toplumu oluşturan bireylerin küçük yaştan itibaren almış olduğu sanat eğitimi anlayışının doğrudan etkisi olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Yaratıcı yetiyi ön plana çıkartan, farklı yaklaşımları destekleyen, özgün olanı teşvik eden, duygu ve düşüncelerin doğrudan dışavurumunu hedefleyen bir sanat eğitimi anlayışıyla yetişmiş bireylerden oluşan bir toplumla; farklı olanı dizginleyen, kopya, taklit ve şablon çalışmalarla "aynı" olmaya yönlendirilen, bireysel farklılıkları yok sayan bir sanat eğitimi anlayışıyla yetişmiş bireylerden oluşan bir toplumun sanata bakış açısı arasında hiç kuşku yok ki büyük farklılıklar olacaktır.

Yüzyıllar boyunca okullarda öğrencilerin, kopya ve taklit eğitimiyle yetiştirildiği, sanatın öğretiminde kalıp, şablon biçimlerin ve ezberletilmiş formların önemli bir yeri olduğu bilinmektedir. Günümüz sanat eğitimine baktığımızda ise, özellikle ülkemizde okul öncesi, ilk ve orta dereceli okulların müfredatlarında hiçbir şekilde yer almamasına karşın, ne yazık ki eğitimci anlayışından kaynaklanan nedenlerle okullarda taklit, kopya ve şablon çalışmalara oldukça yaygın bir şekilde yer verilmektedir. Konuya, sanat eğitimcilerinin tutumu açısından bakıldığında gerçekte ifade edilenle, uygulanan arasında ciddi bir çelişki olduğu görülür. Sözel ifadede kopya, sanat eğitimcilerinin hemen hemen tamamı tarafından kabul edilemez bulunmakla birlikte, okullardaki uygulamalar bunun tam tersinin gerçekleştiğini göstermektedir.

Çocukların tam da popüler kaynaklardan kopyaya yöneldiği bir dönemde eğitimci tarafından kopya çalışmalarının yaptırılması, çocuğun kendisi tarafından bu eğiliminin onaylandığı şeklinde algılanarak kolayca kopyaya bağımlı hale gelmelerine neden olmaktadır.

Rosario ve Collazio, öğretmenlerin tutumlarına ilişkin iki estetik yaklaşım tanımlamışlardır. İlk yaklaşım, üretici kod olarak isimlendirilmektedir. Bu yaklaşımda estetik ve sanatsal deneyimler çocukların kişisel ilgilerine göre belirlenmekte, öğretmen, çocukların kendilerini ifade etmeleri ve yaratıcılıklarını sergilemeleri için kolaylaştırıcı ve destek verici kişi konumunda olmaktadır. İkinci yaklaşım ise, kopyacı kod olarak isimlendirilmektedir. Bu yaklaşımda öğretmen çocukların deneyimlerine biçim vermekte, çalışmalarını kendi kriterlerine göre değerlendirmekte, çocukların çalışmalarını özgünlüklerine göre değil, bir modele benzerliğine göre iyi veya kötü olarak değerlendirmektedir. Rosario ve Collazo iki okulöncesi sınıfında da öğretmenlerin daha çok kopyacı kod yaklaşımında bulduklarını tespit etmişlerdir (Rosario-Collazio,1981, akt.Feeney-Moravcik,1987).

Özler (2008) tarafından 2007–2008;2008–2009 eğitim-öğretim yıllarında, Milli Eğitim’e bağlı resmi ve özel, toplam 25 okulda, 6 yaş grubu çocukları düzeyinde yapılmış olan bir araştırmada ise, birbirini takip eden haftalarda, 25 okulun panolarında toplam 100 ayrı düzenleme üzerinde değerlendirme yapılmış, anaokulu öğretmenleri tarafından çocuklara yaptırılan görsel sanat etkinliklerinin neredeyse tamamına yakınının, şablon ve taklit çalışmalardan oluştuğu gözlemlenmiştir.

Bu sonuçlara göre, biçimler ya öğretmen tarafından oluşturulup öğrencilere kesilerek dağıtılmış, ya boyama kitaplarından alınan kopya ve taklit biçimlerden yararlanılmış, ya da çocuklar birbirinin aynısı gibi yapmaya özendirilmiştir.

Oluşturulan kompozisyonlarda, öğrencilere yalnızca şablon ve kopya biçimlerin sunulmasıyla kalınmamış, aynı biçimler üzerine, aynı malzemelerin aynı yerlere yapıştırılması ya da resimlenmesi sağlanmıştır. Yani verilen malzemelerin şablon biçim üzerine yapıştırılarak düzenlenmesinde ya da resimlenmesinde dahi öğrenciye özgürlük tanınmamıştır. Örn. Şablon bir yüz biçimi üzerine neredeyse bütün öğrenciler pet şişelerden göz ve bütün öğrenciler pamuktan aynı şekilde saç yerleştirmeye yönlendirilmiştir. Bu duruma, öğretmenin ciddi müdahale ve yönlendirmesinin yanı sıra öğretmenin kendisinin yerleştirme yapması da dâhildir. Sıra dışı çıkan örnekler, muntazam olmadığı, eğri büğrü olduğu gerekçesiyle panolarda sergilenmeye layık görülmemiş olmalıdır. Çünkü pek çok çalışmanın, 6 yaşındaki bir çocuk tarafından kesilip yapıştırılmayacak kadar muntazam olduğu dikkati çekmektedir.(Yılmaz-Özler, 2011) Bu durum, yalnızca gelecekte yetişkin bireyler olduklarında yaratıcılıktan yoksun, “herkes gibi” olmaya özenen, kalıplar içinde düşünen ve estetik beğeniden yoksun bireyler haline gelmelerine neden olmakla kalmayacak,

aynı zamanda öğretmenin sanki öğrencileri yapmış gibi çalışmalarını sergilemesinden dolayı ahlaki açıdan da olumsuz bir örnek teşkil edecektir.

Çalışmalarda, oluşturulan biçimlerdeki aynı bölümlerin aynı renklerde boyanması yönünde öğrenci teşvik edilmiş, nerelerde hangi renklerin boyanacağı yönünde yönlendirme yapılmış, ya da öğrencilere çalışmalarda birbirlerine öykünmelerini sağlayacak şekilde örnekler gösterilmiştir.

Öğrencinin malzemeye yeni bir yorum getirmesi, farklı bir şekilde kullanımı yönünde de teşvik edilmediği anlaşılmaktadır. Çocuklara teknik ve malzeme çeşitliliği sunulmamakta, malzemeyi araştırma, teknik ve malzemenin imkânlarını keşfetme, ifadeye uygun malzemeyi seçme gibi olanakların da çocuğa sunulmadığı anlaşılmakta, bu durum kısmen üç boyutlu çalışmalarda olumlu örneklerle dönüşebilmektedir.

Kısacası, biçimlerin öğretmen tarafından çizilip kesildiği, kompozisyonun öğretmen tarafından belirlendiği, öğretmenin fotokopi ile çoğaltarak çocuklara dağıttığı ve çocukların içini boyadıkları şablonların, sergilenmek için panolara asıldığında birbirinin kopyası olan çalışmaların ortaya çıktığı gözlemlenmiştir. Doğaldır ki bu panolarda, çocuğun kendinden kattığı, özgün olarak nitelendirilebilecek unsurlara yok denecek kadar az rastlanmaktadır.

Çocukların, hayal gücünün ve yaratıcılığının geliştirilmesi yönünde öğretmenlerde ciddi bir çaba eksikliğinin görülmesi bir yana, üstelik de öğretmenler eliyle taklit, kopya ve şablon çalışmalara özellikle yönlendirilmektedirler (Yılmaz-Özler, 2011).

Çocuk, sanatı bir kere şablon ve kopya çalışması gibi görmeye başlarsa, yenilikçi sanat üretiminde ve bağımsız düşünmede esas olan yaratıcı ruhu tekrar yakalaması hiç de kolay olmayacaktır (Striker, 2005: 12)

Özellikle okul öncesinde ve ilköğretimin ilk yıllarında oldukça yaygın olarak kullanılan boyama kitapları ve öğrencileri sahte şekillere yönlendiren kitap resimleri de sanat eğitiminin önünde ciddi bir sorun olarak durmakta ve çözüm bekleyen en önemli sorunların başında gelmektedir.

Pekmezci (1983: 122-123), öğrencilerin taklide, sahte şekillere nasıl yöneldiği konusunda şu örnekleri varmaktadır: "Yabancı yayınlarda, kitaplarda gördüğümüz bir ev tipi vardır, dik çatılı, tek katlı, giriş kapısının üzerinde yuvarlak bir pencere-çatı arası odası-olan ev tipi. Öğretmen okullarında görev yaptığım dönemlerde köyden yeni gelmiş öğrencilerden çoğunun resim derslerinde bu evi yaptıklarını izledim. Araştırdığımda, ilkokul ünite dergilerinde, ilkokul kitaplarında bu ev tipinin sık sık geçtiğini gördüm. Burada zincirleme bir

aktarmacılık var, çocuğa olumlu örnekler içerecek, onun yaşamına dayanacak örneklerimiz yok”.

Uzun yıllar boyunca okula yeni başlayan çocuklara okuma yazma öğretiminde “Cin Ali” serisinin kullandırıldığı dönemde çöp çocuk figürlerinin çoğu öğrenci tarafından yaygın bir şekilde kullanılmış olması bu duruma verilebilecek en belirgin örneklerdendir. Bunun bir sonucu olarak günümüzün yetişkinleri hala çöp çocuk figürleri yapmaya yaygın bir şekilde devam etmektedirler.

Bunun yanı sıra, hala bir kuşun üç aşamada nasıl çizileceğini gösteren yayınlar hazırlanmakta, şablonlar ya da kolay çizim örnekleriyle dolu bu kitaplar ne yazık ki sanat eğitimcileri tarafından alıcı bulmakta ve öğrencilere bu yöntemlerle sözüm ona resim yaptırılmaya çalışılmaktadır.

Boyama kitapları ise, yetişkinler tarafından hazırlanmış resimlerin içinin çocuk tarafından boyandığı kitaplardır. Boyamak için hazır resimler vermek, öğrenciler tarafından kuvvetli bir şekilde; kendilerinden böyle resimler beklediğimiz, ancak yapabileceklerine de inanmadığımız için hazırımı sunduğumuz şekilde anlaşılmaktadır.

O halde önceden hazırlanmış, sınırlanmış, nasıl yapılacağı kesin olarak saptanmış boyama kitapları çocuklara yarardan çok zarar vermektedir. “Bu kitaplara sahip olan çocuk, hazır resimleri boyayacak, resmedilen nesnelere ve durumları değişmez klişeler halinde algılayacak, dolayısıyla sanatsal yaratma, özgün olma heyecanını hiçbir zaman hissetmeyecektir” Bu kitaplar, çocuğu sürekli yönlendirdiği ve çocuğa düşünme, yaratma fırsatı vermediğinden, eğitime yarardan çok zarar getirmektedir. (İlhan,1993:109–113)

Genellikle anaokulu çocuklarının çalışmalarının sergilendiği okul mekânlarına girdiğimizde bizleri sınıflarda, koridorlarda neredeyse birbirinin aynısı olan onlarca çalışma karşılamaktadır. Öğretmenler tarafından kesilerek hazırlanmış olan aynı biçimlerin, öğrencilere aynı malzemeleri kullanarak aynı şekilde tamamlattırıldığı bu şablon çalışmalar, çocukların tüm yaratıcı yetilerini öldürmekle kalmayıp, dahası özgüven duygusunu da yok etmektedir.

Çellek (2004), sanat eğitiminde taklit ve kopya çalışmalarla ilgili bir anısını şöyle anlatmakta: “Birkaç gün önce gittiğim çocukların resim sergisinde, benim gibi erken gelen bir çocuğa sordum. Resimlerini gösterir misin? Resminin yanına uçarak gittik. Anlatmaya başlamıştı “Öğretmenim bu renkleri kullanmamı söyledi, ben de onun istediği gibi boyadım. Öndeki kadını ben yaptım, arkadaki kadını öğretmenim yaptı. Buna bakarak tekrarlamamı söyledi Benimki ona benzemiş değil mi? Başka resmin var mı? Evet, bakın şu tarafta. Kopya.

Öğretmenimiz kopya da çalıştırıyor bol bol... İsmi resminin üzerine yazan bir iki kişinin dışında isimsizler sergisi olmuştu. Çünkü sergi çocukların değil, öğretmenlerinindi. O halde isimlerine ne gerek vardı? Henüz dış gerçeğe tam açılmamış, hayal dünyaları geniş, yaratıcılıkları sınırsız olan çocuklar... Sınırları öğretmenler tarafından çizilivermiş. Müziği dinleyerek resim yapmak varken, uzaya uçmak, yeryüzünde yığınlarca delik açmak varken....

Çocuklar, somut düşüncelerine karşın, gerçekçi değildirlere. Onların resimlerinde hayvanlar gülebilir, çiçeklerin ağzı burnu gözleri olabilir, ateşböceği çocuğunu okula götürebilir, güneş elleriyle çocuklara şeker dağıtabilir, insanlar turuncuya, gökyüzü kırmızıya boyanabilir. Onlara, bu en yaratıcı oldukları dönemde boyama kitaplarının kalıp, şablon biçimleri verilerek alabildiğine özgür ve özgün olan dünyaları, kalıplara sığdırılmaya çalışılmamalıdır.

Özel günlerde, kutlamalarda çevremizdeki okullara baktığımızda, sınıf pencerelerinin tamamen kalıp, şablon biçimlerle süslediği görülür. Çoğu kez veli ya da öğretmenler tarafından kesilip oluşturulan bu kalıp şekillerin asılacağı yerler dahi öğretmen tarafından belirlenmektedir. Böyle günlerde, yaptırılan süsleme çalışmalarında hazır çıkartmalarla, şablon, kalıp biçimlerle süsleme yapmak yerine, çocuğun tamamen kendine ait olan, yaratıcılığını kullanarak ortaya koyduğu çalışmalarla donatılması, aynı kopyacı ve şablon çalışma anlayışıyla yetişmiş olan hiçbir öğretmenin ya aklına gelmemekte, ya da yine aynı anlayışa sahip veli ve idarecilerin beğenisini kazanmak uğruna işine gelmemektedir.

Sahte çocuk resimleri de, çocuğun çevresi tarafından bilinçsiz bir şekilde desteklenen ve özendirilen taklit ve kopya eğiliminin bir sonucudur. Zaten ezberletilmiş formlara ilgi duyan çocuk, çevresinden gördüğü ya da kendisine öğretilen biçimleri ezberlemeye hemen meyil gösterecek ve sanatsal uygulamalarında uzun süre bu ezberlediği ve alıştığı mekanizmayı işletecektir.

Bunların yanı sıra sahte çocuk resimleri ile ilişkili olduğu düşünülen ezberlenmiş bazı taklit figürler vardır. Bu çizimler genellikle çocuğun ilgisini çekmek, resim çizdirmeye özendirmek gibi masum bir yaklaşımla önceden bir yetişkin tarafından çocuğa öğretilmiştir. Bazı çocuklar da büyük olasılıkla arkadaşlarının resimlerine bakarak veya boyama türü kitaplardan bakıp etkilenecek öğrenmişlerdir (Artut, 2007: 254,255).

Bu kalıp-şekilleri öğrenciler tam olarak anlamaksızın bir başka kaynaktan alarak tekrarlama yoluna giderler. Bunlar, örneğin, M harfinden dağlar, 62'den tavşan, 'V' ya da 'M' şeklinden uçan kuş figürleri gibi standart motiflerdir. Ya da iki dağ arasında ışınları bir kısa bir uzun çizginin ritmik tekrarıyla ifade edilen güneş şeması, bacası tüten üçgen çatılı bir ev

motifi -konusu “yaz mevsimi” dahi olsa-, çocuğun ezberlediği şekliyle değişmez bir klişe olarak tekrarlanır.

Görsel anlatımında güçlük çektiği nesne ya da figürleri, böylece kolay bir şekilde çizebildiğini düşünen çocuğa bu yöntem son derece pratik gelecek ve bilinçli bir şekilde müdahale edilmediği takdirde, çizmek istediği formu başka şekilde nasıl ifade edebileceğini genellikle artık düşünmeyecektir.

“Bu durumun alışkanlık ve süreklilik kazanması, gelecekte çocuğun yaratıcılığına ilişkin bir güven kaybına ve özgün, yaratıcı niteliğinin azalmasına, yok olmasına neden olmaktadır. Verilen örneklerle bağlı kalmaya alışkın olan çocuğun yeni görevlere uyum sağlamaya artık isteği yoktur. Çünkü yaratıcı esnekliği kaybolmuştur”. (Artut, 2007: 254,255)

Önemli olan, çocukların çalışmalarını yaparken denedikleri yeni yollar ve kendi buluşlarıyla ortaya koydukları ürünleri ise, kopyanın, şablon biçimlerin bu sürece ne gibi bir katkısı olabilir? Ayrıca, çocuğun resimlerinde görülen kopya ve ezber unsurlar, tamamen yapay ve içtenlikten yoksun olup, doğal gelişiminin bir sonucu değildir. O halde, çocuğun içtenliğini etkileyecek, onları yapay çalışmalara yöneltecek kopya, şablon ve taklit çalışmalardan uzak durulmalıdır.

Çocuğun çevresindeki bireylerin (aile, komşu, vb.) “Gerçeğe benzeyen resim, iyi resimdir” anlayışını terk edememiş olmaları ve bu tür resimlerin takdir görmesi çocuğu taklit ve kopyaya sevk eden nedenlerin başında gelir. Eğer çocuğun anne-babadan ya da yakın çevresinden tek onay aldığı nokta, gerçeklik olursa, gerçeği yansıtamadığını düşündüğü her aşamada taklide ya da kopyaya yönelmesi kaçınılmazdır.

Yalnızca öğrenci velileri değil, aynı zamanda sanat eğitimcilerinin de büyük çoğunluğu, öğrencilerin resimlerindeki tesadüfi şekilleri gerçek nesnelere benzetme alışkanlığına sahiptir. Böylece, zaten “gerçeğe benzeyen resim iyi resimdir” anlayışına sahip bir çevre tarafından kuşatılmış olan çocuk, bu görüşün doğru olduğu düşüncesine kapılmakta ne kadar da haklıdır.

Okullardaki anlayış, yapılacak olan çalışmanın gösterişli, temiz olmasını ve yılsonunda okul sergisinde sergilenmeyi amaçlar. (İlhan, 2003). Bu durum, öğrencileri yalnızca çekingen, girişim yeteneğinden yoksun tipler haline getirmekle kalmayıp, sergiye gizecek olanların, velilerin gerçeğe uygun resim beklentilerini karşılamak ve onlardan takdir görmek amacıyla öğrencileri kopya ve taklit resimlere yönlendirebilmektedir. Çünkü ebeveynler de aynı anlayışla yetişmişlerdir. Ve bu durum bir kısır döngü şeklinde devam etmektedir.

Nasıl bir eğitim verelim ki ancak şablonlar içinde hareket edebilen, şablon konuşmalar, şablon hareket tarzları, şablon yaşam biçimleri içinde sıkışıp kalan insan tipi yerine her alanda özgün tavırlar geliştirebilen insan tipleri yetiştirelim? (Pekmezci:2005) Yaratıcılık, "Biz bunu hep böyle yaptık" formülüne karşıdır. "Biz bunu hiç böyle yapmadık" dendiği zaman, yaratıcılık başlar. (Otto, 1979:18; İlhan, 1993:111)

"Bilinenden bilinmeyene doğru giden yaratıcı öğrenmenin aksine yaratıcı olmayan öğrenmede, hedefler net ve açıktır ve birey nereye doğru gittiğini açık bir şekilde bilir. Yaratıcı olan öğrenmede izlenecek bir model yokken, yaratıcı olmayan öğrenmede öğrencinin kolayca öykünebileceği, taklit edebileceği izlenecek bir model/örnek vardır. Yaratıcı olan öğrenmede doğru ya da yanlış cevap yokken, çözümler önceden belirlenemez iken, yaratıcı olmayan öğrenmede sabit ve bilinen cevaplar vardır" (Özsoy, 2003:144).

SONUÇ

Sonuç olarak denilebilir ki;

Her toplumun sanata ve sanat eserine bakış açısını, o toplumun sanat eğitimi anlayışı belirler. Ülkemizde gerek okul öncesi, gerekse ilkokul, ortaokul ve lise düzeyinde müfredatların uygulanmadığı, zaten yalnızca haftada bir saate layık görülmüş olan görsel sanatlar derslerinde sanat eğitimcilerinin son derece yaygın bir şekilde kopya, şablon ve taklit çalışmalar yaptırmaya değişmez bir kararlılıkla devam ettikleri görülmektedir. Bütün bu kısır döngünün sonucudur ki;

-Benzetmeye çalışma çabasını takdir eden, ne kadar çok benzerse, çalışmanın o kadar üstün olduğuna inanan,

-Sanata bakış açısında hep "gerçeğe benzeyen resim iyi resimdir" anlayışını benimsemiş,

-Yalnızca işçilikten ibaret çalışmalara "sanat eseri" gözüyle bakan, sanatın işçilikten ibaret olduğu anlayışına sahip ve bunun sonucunda küçük bir beğeni tarzına yönelmiş,

-Özgün olana, orijinal olana değer vermeyen, hatta özgün olmanın ne olduğunu bilmediği için değerini fark edemeyen,

-Kalıplar içinde düşünen, şablon davranışlar geliştiren ve şablon düşünce biçimlerine sahip,

-Farklı düşünmeye yönlendirilmemiş, başkaları gibi olmaya özendirilmiş dolayısıyla farklı yaklaşımlarda bulunamayan, hep başkalarına öykünme çabası içinde, başkaları gibi olmak isteyen bireylerin, bu nitelikte olmalarında okul hayatları boyunca özellikle de küçük

yaşlarda almış oldukları, sanatı taklit, kopya ve şablon çalışmalarından ibaret gören eğitim anlayışının etkisi çok büyüktür.

KAYNAKÇA

- ARTUT, K.(2007). Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri, Ankara: Anı yay
- ÇELLEK, T. (2004.) Çocuk Resminde Büyüklerin Eli, Çocukların İstekleri <http://tulaycellek.com/tulay/eser.asp?id=311>, 03.06.2014 tarihinde indirilmiştir.
- İLHAN, A.Ç.(1993). “Çocuklar için hazırlanan boyama kitapları ve çocuğun yaratıcılığa etkisi”, Eğitim Bilimleri birinci Ulusal Kongresi, Güzel Sanatlar Eğitimi ve Eğitim Programları Ve Öğretim, Ankara: 24 – 28 Eylül 1990, Bildiriler II – 2, (101 -114) Milli Eğitim Basımevi
- İLHAN, A. Ç. (2003). Sınıf Öğretmeni Yetiştirme Programları ve Sanat Eğitimi. A.Ü.Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi. C.36 sayı:1,2
- Lowenfeld. V.(1975).Creative and Mental Growth(Sixth edition), London: Macmillan Publishing Co
- ÖZSOY, V.(2003). Görsel Sanatlar Eğitimi, Ankara: Gündüz Eğitim ve Yay.
- PEKMEZCİ, H.(2005). Anaokullarımızda Duyarlık Eğitimi, Bilim Ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi, Nisan:2005 yıl:6 Sayı:62
- ROSARİO, J. & Collazio, E. (1981). Aesthetic codes in context: An exploration in two preschool classrooms, Journal of Aesthetic Education, 15 (1) 71-82.
- STRİKER, S. (2005). Çocuklarda Sanat Eğitimi, (Çev. Azize Akın) İstanbul: Epsilon yay.
- YILMAZ, M. (2010). Sanat Eğitiminde Kopya ve Taklit (ed. Kazım Artut). Güzel Sanatlar Eğitiminde Özel Öğretim Yöntemleri. Birinci Baskı.(222-250).Ankara: Anı Yayıncılık.
- YILMAZ, M.- ÖZLER, H. (2011). Anaokulu Öğretmenleri Tarafından Çocuklara Yaptırılan Görsel Sanat Çalışmalarının Yaratıcılık Açısında Değerlendirilmesi. I.Sanat ve Tasarım Eğitimi Sempozyumu, Dün Bugün Gelecek, Ankara 27-28-29 Nisan 2011.(88-92)